

DiA

KÉPEK A HAJÓZÁS
TÖRTÉNETÉBŐL

GÖRÖG ÉS RÓMAI
HAJÓK

© Magyar Diafilmgyártó Vállalat
Budapest, 1986

A Földközi-tenger keleti medencéje a civilizáció egyik bölcsője. Az ókori görög és római kultúra történetében meghatározó szerepet játszott a hajózás. Sorozatunkban az ekkoriban használt néhány legfontosabb hajótípust mutatjuk be.

Az Égei- és Adriai-tenger partját hajóépítésre kiválóan alkalmas tölgy, fenyő stb. erdők borították. A bőven rendelkezésre álló nyersanyag lehetővé tette, hogy viszonylag korán: i. e. 2000 körül Krétán kialakuljon a mai napig is használatos hajószerkezet, melynél a hosszú gerincre hajlított-faragott bordákat illesztettek, majd beborították vízmentesen illeszkedő deszkákkal (palánkokkal). Az ókorban két fő hajótípus alakult ki, a hadi és a kereskedelmi hajó. (Hosszú és kerekhajók.)

A hadihajók hosszú, keskeny, sekély merülésű alkotmányok voltak. Hajtásukat — elsősorban — evezők biztosították. A mintegy 50 négyzetméter felületű, téglalap alakú keresztvitorlát csak hátszélben tudták használni. Az ókori hadihajók fő fegyverzete a gerinc elejére szerelt — fémből vagy fémpántokkal megerősített gerendákból készült — döfőorr volt. Ennek segítségével lékelték meg és süllyesztették el az ellenséges hajókat, vagy törték el evezőiket, így csökkentve mozgáskéességüket. Harc közben a vitorát és az árbocot leszerelték, csak az evezősök hajtották a hajókat. A sebesség — megfeszített ütemű evezésnél — alig 8 kilométer volt óránként. Az evezőket eleinte egy sorban (monera) helyezték el, oldalanként 20—25-öt. A sebesség növeléséhez több evezősre lett volna szükség, azonban a hosszúságot — részben stabilitási, részben pedig szilárdsági okokból — már nem lehetett tovább növelni. Ezért az evezők kezelőt a helyhiány miatt előbb két (diera), majd három (triera) sorba, egymás fölé ültették. Ebben az elrendezésben a trieráknál mód nyílt akár 150 evezős elhelyezésére is. Egyes ókori írók beszámolnak hatalmas, 5—50 evezősoros hajókról is. Ezek építésmódja azonban ma már rekonstruálhatatlan.

A hadihajók átlagos hossza 25 méter, szélessége 3—5 méter volt, merülésük és víz feletti oldalmagasságuk ritkán haladta meg az 1 métert. A 6—7 méter hosszú evezőket rabszolgák, hadifoglyok és hadiszolgálatra kötelezett görög polgárok kezelték. Ez utóbbiak szükség esetén fegyverrel is segítették a fedélzetre beosztott 10—20 katonát.

A római hajókon — bár méreteik lényegesen nem változtak — néhány érdekes szerkezet növelte a harci használhatóságot. A hajók orrán megjelentek a gyújtóanyagokkal telt agyagedényeket, dárdákat és kőgolyókat hajító — a szárazföldi harcokban már jól bevált — katapultok (hajítógépek). Ezeket alkalmassá tették arra is, hogy hosszú kötélre erősített horgonyt lőhessenek ki, melynek segítségével odahúzták az ellenséges hajót, és fedélzetére egy csapóhidat (corvus) ejtettek, ezen át azután a szárazföldi harcban legyőzhetetlen légionáriusok (a világ első tengerészgyalogosai) előzönlöttek a hajót, és kézitusában döntötték el a csata sorsát. Segítségükre voltak ebben a fedélzeten épített harci toronyban elhelyezkedő íjászok és dárdavetők is.

A görög kereskedelmi hajók hossza alig érte el a 20 métert, átlagos szélességük 6 méter körüli, merülésük a hadihajókénál nagyobb, mintegy 1,5 méter volt. Az 1—200 tonnás rakományt a hajóoldalra szerelt vesszőfonattal vagy léckorlátra erősített ponyvával védték a felcsapódó hullámoktól. Evezőket csak a kikötőkben használtak, útközben kizárólag a vitorla hajtotta a hajókat, 10—11 kilométeres maximális sebességgel. A hadihajókéhoz hasonló méretű vitorla csak hátszélben tette lehetővé a haladást, kedvezőtlen szélben lehoronyoztak, így várva ki a megfelelő időjárást.

A római kereskedelmi hajók vitorlázata már korszerűbb volt. Az orr-rész elé nyúló rövid árbocra a kormányzást segítő, kisméretű, négyszögletes, úgynevezett artemon vitorlát függesztettek (ezt természetesen a hadihajókon is használták). Gyenge szélben a fővitorla fölé két kisméretű, háromszögletű csúcsvitorlát lehetett felhúzni. A 30—40 méter hosszú, 7—10 méter széles hajók átlagos teherbíróképessége mintegy 300 tonnára becsülhető. A korabeli leírások beszámolnak rendkívüli méretű vitorlásokról is. Feljegyezték, hogy az egyik ilyen jármű 800 tonna lencsét és egy 500 tonnás márványobeliszket is szállított Heliopoliszból Rómába.

1. Görög egyevezősoros hadihajó (monera), i. e. VIII. sz.
2. Görög kétevezősoros hadihajó (diera),
i. e. VII—VI. sz.
3. Görög háromevezősoros hadihajó (triera), i. e. VI. sz.
4. Görög kereskedelmi vitorlás, i. e. VII—VI. sz.
5. Római háromevezősoros hadihajó (triremis) i. e. I. sz.
6. Római kereskedelmi vitorlás, i. e. I.—i. sz. I. sz.

Rajzolta: Marjai Imre
Szövegét írta: Serényi Péter
Szerkesztette: Ruzicska Józsefné